

Наукові записки. Серія "Філологічна". - Острозька академія. - Вип. 35. - 2013. - С. 136-138.

УДК 811.111

Л. М. Ікалюк

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ІНТЕР'ЄКТИВНІСТЬ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено діахронічному дослідженню інтер'єктивності в англійській мові через призму міжкультурної комунікації. Встановлено мовні засоби вираження інтер'єктивності та джерела їхнього походження в середньоанглійській мові.

Ключові слова: *діахронія, середньоанглійська мова, інтер'єктивність, первинні вигуки, вторинні вигуки.*

Статья посвящена диахронному исследованию интеръективности в английском языке сквозь призму межкультурной коммуникации. Определены языковые средства выражения интеръективности, а также источники их происхождения в среднеанглийском языке.

Ключевые слова: *диахрония, среднеанглийский язык, интеръективность, первичные междометия, вторичные междометия.*

The article deals with the diachronic study of interjectivity in the English language in the light of intercultural communication. The linguistic means of interjectivity and their origin in Middle English have been determined.

Key words: *diachrony, Middle English, interjectivity, primary interjections, secondary interjections.*

Міжкультурна комунікація у фокусі наукового дослідження – явище перетину XX-XXI ст., хоча проблеми, які вона розглядає, існують, на нашу думку, з прадавніх часів, а саме – з моменту виникнення у людини бажання (добровільного чи вимушеного) змінювати своє місце проживання. Тому питання міжкультурної комунікації на теренах Британських островів є актуальним щонайменше 16 століть, починаючи літочислення з V ст. н.е., коли германські племена ступили на їхню землю і цим самим дали початок змінам не тільки в системі суспільного ладу, але й в основному засобі комунікації – мові. Проте, суттєвих змін англійська мова зазнала не у давньоанглійському періоді, а в середньоанглійському (СА), який починається з нормандського завоювання в XI ст. і закінчується виникненням книгодрукування в Британії у XV ст. З приходом норманів англійська мова попадає під карколомний вплив французької мови, що й досі відчувається на всіх її рівнях, зокрема, лексичному і синтаксичному. Серед лексико-граматичних одиниць, де відбулися істотні зміни, ми виділяємо вигуки, які є свого роду мовними універсалами, притаманними будь-якій мові будь-якого періоду.

Мета представленої розвідки – виокремлення мовних засобів вираження інтер'єктивності та встановлення джерел їхнього походження в СА мові. Ми звернулися власне до цього періоду розвитку англійської мови, оскільки дослідження вигуків здебільшого здійснюється мовознавцями в синхронній площині, а динаміка становлення цього мовного явища залишається поза їхньою увагою, незважаючи на те, що СА мова та СА тексти постійно знаходяться у фокусі дослідження.

Основи вивчення цих мовних одиниць заклали як вітчизняні, так і зарубіжні лінгвісти, серед них: О. Потебня, О. Пешковський, О. Шахматов, Л. Щерба, В. Виноградов, Р. Якобсон, О. Кубрякова, О. Германович, Ш. Баллі, Ж. Вандрієс, А. Вежбицька, С. Грінбаум, О. Єсперсен, Дж. Ліч, Г. Пауль та ін.

Вигук, попри те, що віддавна є об'єктом дослідження, так і не здобув визначений статус у граматичній системі мови: його або вважають, або не вважають окремою частиною мови. Разом з тим, вчені погоджуються, що вигуки є контекстуально-обумовленими, зумовлюючи цим їхнє відмінне тлумачення у різних контекстах. Залежно від контексту один і той самий вигук може приймати на себе діаметрально протилежну конотацію. Наприклад, СА вигук *aha!* може виражати як жвавий інтерес, так і критичне ставлення. Звідси вигуки можуть передавати як приємні (здивування, радість, захоплення, задоволення, похвалу і т.д.), так і неприємні емоції (гнів, роздратування, сум, відчай, глузування, огиду, страх і т.д.). Крім того, один і той самий вигук може мати різне значення, зважаючи на його етимологію. Так, ранньоніованглійський вигук *lo* вживається як для передачі горя, здивування, радості, так і для привертання уваги. У першому випадку він походить від давньоанглійського вигуку *la*, у другому – від дієслова «дивитися» [4, с. 68].

Визначаючи функції будь-якого акту як комунікативну, апелятивну, поетичну, експресивну, фатичну й метамовну [5, с. 203], Р. Якобсон звертає увагу на здатність вигуків виконувати експресивну функцію, вказуючи, що вигуки репрезентують суто емотивний шар мови: «Вони відрізняються від засобів реферативної мови як за своєю звуковою подобою (особливі звукосполучення і навіть звуки, які не зустрічаються в інших словах), так і синтаксичною роллю (вони є не членами, а еквівалентами речень)» [5, с. 198]. Це дає підстави вважати вигуки автономними одиницями. Так, промовивши *gramerci!* (дякую!), давньоанглійський мовець був впевнений, що його співрозмовник безумовно зрозуміє, що він висловлює вдячність. Тут варто згадати Б. Рассела, який стверджує, що вигук – звук, що виражає емоцію [див. 1]. Він проводить паралель між стоном пацієнта перед відвідуванням зубного лікаря і його стоном як реакцію на запитання лікаря, чи його щось болить. У першому випадку стогін не несе ніякого інформативного навантаження, у другому – це самостійне повідомлення.

Схожу думку висловлює Ч. Стівенсон [2, с. 129]: «вигуки, які є частиною мови і мають емотивне значення, схожі на зітхання, крики, стогони у тому, що вони можуть використовуватися практично з тією ж метою – «дати волю» емоціям». «Чистими знаками емоції» називає їх Н. Шведова [3, с. 87]. Тоді як І. Шевченко визначає вигук як частину мови, що «сигналізує емоційний стан мовця, не називаючи його» [4, с. 67]. Отже, вигуки – це автономні лексико-граматичні одиниці, які служать для вираження емоційних реакцій адресанта на навколишню дійсність.

Традиційно за походженням вигуки поділяються на первинні (непохідні) і вторинні (похідні). Вторинні вигуки раніше були повнозначними словами чи словосполученнями, але згодом втратили своє предметно-логічне значення і почали використовуватися як самостійні одиниці. Первинні вигуки, як правило, є короткими однослівними емоційними викриками.

Матеріалом нашого дослідження слугував словник середньоанглійської мови «Middle English Dictionary» (електронний словник вільного користування), з якого методом суцільної вибірки було вилучено 130 первинних і вторинних вигуків.

Згідно з отриманими даними джерелами походження СА вигуків були давньоанглійська, давньофранцузька, давньоскандинавська, латинська, середньовічна латинська, кельтська, шотландська гельська, ірландська гельська, середньонідерландська, давньоісландська й англо-французька мови. Крім того частина СА вигуків є звуконаслідувальними. Наведемо декілька прикладів:

- давньоанглійська мова

eala-e! – використовувався для вираження здивування

ha ha! – передавав здивування або звук сміху, також міг вживатися для відлякування тварин

tord! – лайливий вигук

- давньофранцузька мова

alas! – для вираження жалю, суму, сорому

je-vous-di! – вживався з метою підсилення твердження

suse! – підбадьорення

- давньоскандинавська

ille hail! – вигук прокляття

whir! – використовувався з метою підганяння

- латинська

vah! – для вираження спонтанної емоції, позитивної або негативної

amen! – амінь

- кельтська

hagh! – вигук радості або горя

- англо-французька

trororou! – вербальна передача звуку мисливського рижка

- звуконаслідувальні вигуки

bus! – бах!

te he! – хі-хі!

quek! – кря-кря!

Давньоанглійська мова є основним джерелом походження СА вигуків. Із 130 проаналізованих одиниць 38 первинних і 34 вторинних вигуків мають давньоанглійське коріння. Серед інших мов, які також виступають джерелом походження СА, давньофранцузька мова займає першу позицію. У нашій вибірці налічується 28 вигуків, що мають давньофранцузьке коріння, з них – 17 первинних і 11 вторинних вигуків. Наприклад,

- первинні СА вигуки давньофранцузького походження

alas! – на жаль!

ei! – ай!

- вторинні СА вигуки давньофранцузького походження

benedicite! – хай Бог благословить!

de-le! – не може бути!

Цей факт не є дивним, беручи до уваги історичні події того часу, а саме – нормандське завоювання Англії у 1066 р., що стало початком періоду СА мови і пануванням французької мови у різноманітних сферах життя тогочасних британців.

Середньоанглійські вигуки можуть бути як первинними, так і вторинними. Як зазначалося вище, до вторинних вигуків ми відносимо ті одинці, які беруть початок від повнозначних частин мови, але з часом вони трансформуються і втрачають притаманну їм синтаксичну функцію. Наприклад:

- первинні СА вигуки

la! – і ось!

baba! – уа-уа!

whist! – ш-ш-ш!

aha! – справді!

bus! – бац!

- вторинні СА вигуки

lo! – послухай! (утворилося від наказового способу дієслова *loken*)

avaunt! – вперед! (раніше ця лексична одиниця була прислівником)

goddot! – безперечно! (походить від фрази *god wot*, що в перекладі означає «Бог знає»)

thus lo! – отож! (поєднання прислівника *thus* і вигуку *lo*)

Слід зазначити, що за структурою і первинні, і вторинні СА вигуки є як однослівними, так і двослівними. Більшість вигуків є однослівними. Такими є 64 первинні СА вигуки із 75 одиниць, щодо вторинних, то їх – 34 із 55.

Можна зробити висновок про те, що прояви міжкультурної комунікації під час середньоанглійського періоду мали винятковий вплив на становлення та розвиток англійської мови, який можна побачити і в сучасній англійській мові. Зокрема, до так званих «уражених» лексико-граматичних одиниць ми відносимо вигуки, які є мовними універсаліями, що існують у всіх мовах без винятку і служать мовними засобами вираження емоцій мовця.

Середньоанглійські вигуки, які поділяються на первинні і вторинні, мають різні джерела походження, серед яких помітно виділяється давньофранцузька мова, що зумовлено історичною епохою. У подальшій перспективі вбачаємо необхідність визначити частотність вживання СА вигуків у текстах досліджуваного періоду.

Список літератури

1. Рассел Б. Человеческое познание, его сфера и границы / Б. Рассел. – М. : Изд-во иностр. лит., 1957. – 556 с.
2. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения / Ч. Стивенсон // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 16 : Лингвистическая прагматика : Сборник / [Общ ред. Е. В. Падучева]. – М. : Прогресс, 1985. – С. 129–154.
3. Шведова Н. Ю. Междометие как грамматически значимый элемент предложения / Н. Ю. Шведова // Вопросы языкознания. – 1957. – №1. – С. 87–9
4. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения : английское вопросительное предложение 16-20 вв. : [монография] / Ирина Семеновна Шевченко. – Харьков : Константа, 1998. – 168 с.
5. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм : «за» и «против» : Сборник статей / [под ред. Е. Я. Басина и М. Я. Полякова]. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.